Pellervon taloustutkimus

Lausunto
19.10.2023

Pellervon taloustutkimus PTT:n lausunto Valtiovarainvaliokunnan maatalousjaostolle

Valtiovarainvaliokunnan maatalousjaosto perjantai 20.10.2023 klo 08.00 / Asiantuntijapyyntö
Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Teema: PL 30: Tilannekatsaus maataloustuotteiden markkinoista ja satonäkymistä sekä lisäksi maatalouden kannattavuus, maataloustulo, kannattavuuden parantaminen, TAE:n ja kehyskauden linjausten vaikutukset kannattavuuteen

Maataloustuotteiden markkinatilanne ja satonäkymä

Ennätyksellinen elintarvikkeiden hintojen nousu on tuonut lisää euroja ruokaketjuun[1]. Elintarviketeollisuuden tuotantovolyymiä pienentävät kysynnän muutokset sekä heikohkot viennin kasvunäkymät yhdistettynä ruuan hintatason taittumiseen kääntää kuitenkin ruokaketjuun tulevan rahavirran laskuun. Tämä näkyy maatalouden markkinatulojen pienenemisenä.

Lihan ja maidon tuottajahinnat ovat laskeneet huippuhinnoista, mutta tuottajahinnat ovat edelleen merkittävästi hintojen nousua edeltävää tasoa korkeammalla. Tuottajahintojen pysyminen korkeammalla tasolla on hieman paikannut kotieläintuotannon kannattavuusvajetta. Vuositasolla lihan ja maidon tuottajahinnat kasvavat vielä tänä vuonna, mutta ensi vuonna tuottajahinnat laskevat. Viljojen tuottajahinnat ovat olleet tasaisessa laskussa vuoden alusta lähtien, mutta hintataso on edelleen tavanomaista korkeammalla.

Korkeammat tuottajahinnat ovat nostaneet raaka-ainekustannusta teollisuudelle samalla kun myös muut kustannukset ovat nousseet. Kustannusten nousu on siirtynyt

[1] Kokonaiskuvaa ruokasektorin rahavirroista ja arvonmuodostuksesta tutkitaan parhaillaan PTT:n, Luken ja Reinu econin yhteisessä, Makeran rahoittamassa Ruokaketju-hankkeessa, lisätietoja: https://www.ptt.fi/hankkeet/ruokaketjun-toimivuus-ja-arvonmuodostus-ruokaketju/

viiveellä elintarviketeollisuuden myyntihintoihin (teollisuuden tuottajahintoihin) ja ruuan kuluttajahintoihin (Kuva 1).

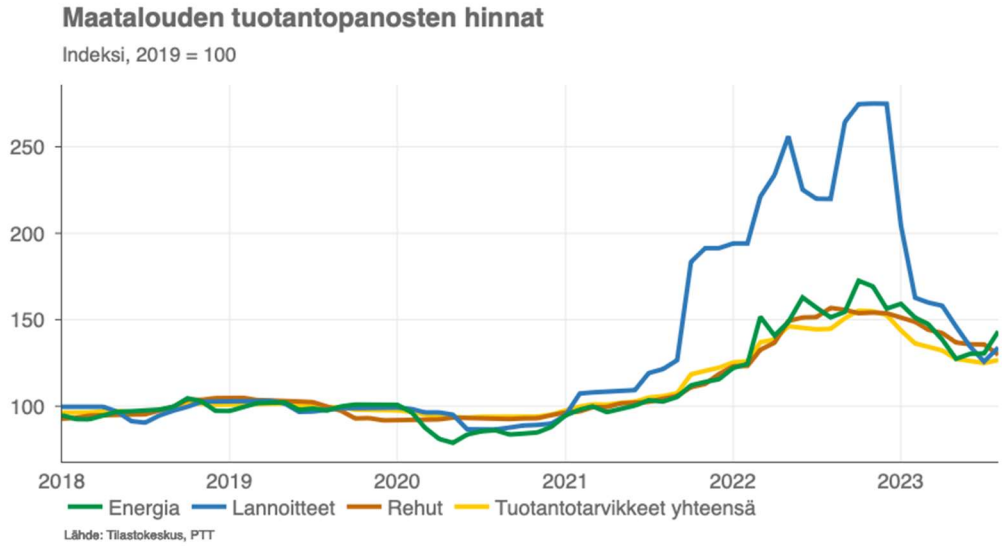

Kuva 1. Maatalouden tuotantopanosten, maatalouden tuottajahintojen, elintarviketeollisuuden tuottajahintojen, ruuan (elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat) kuluttajahintojen sekä kuluttajahintojen kehitys yleisesti, indeksit, 2015=100.

Tällä hetkellä yleinen hintojen nousu on selvästi hidastumassa. Myös maatalouden tuotantopanosten osalta nousupaineet ovat hellittäneet. Keskeisten tuotantopanosten – lannoitteet, energia, rehut - hinnat ovat laskeneet. Esimerkiksi lannoitteiden hinnat ovat Suomessa pudonneet voimakkaasti viime vuoden ennätyksellisestä hintatasosta. Tämä on näkynyt myös siinä, että maatalouden kriisitukea haettiin ennakoitua vähemmän. Myös muiden keskeisten tuotantopanosten kuten rehujen ja polttoaineiden hinnat ovat olleet laskusuunnassa tämän vuoden ensimmäisellä puoliskolla. Polttoainekustannuksissa on kuitenkin nähtävissä hintatason nousua raakaöljyn hinnan ollessa nousussa heinäkuusta lähtien. Tuotantopanosten hintataso on edelleen jonkin verran korkeampi kuin ennen pandemiaa ja ennen syksyllä 2021 alkanutta rajua tuotantopanosten hintojen nousua (Kuva 2). Tavanomaista heikompi viljasato saattaa nostaa rehujen hintaa, mutta toisaalta, kun tarjonta lisääntyy leipäviljan jäädessä rehulaatuiseksi, rehuviljan hinta laskee loppuvuoden ja ensi vuoden aikana.

Lähi-idässä Israelin ja Hamasin välisen konfliktin kärjistyminen lokakuun alussa luo maatalousmarkkinoille epävarmuutta erityisesti öljyn hinnan kautta. Raakaöljyn maailmanmarkkinahinta on ollut nousussa konfliktin käynnistyttyä. Tilanteen eskaloituminen esimerkiksi täysimittaiseksi sodaksi koko Lähi-idän alueella vaikuttaisi raakaöljyn tuotantoon ja kuljetuksiin ja nostaisi öljyn maailmanmarkkinahintaa. Euroopassa Venäjän

hyökkäyssodan vaikutukset maataloustuotteiden ja maatalouden tuotantopanosten markkinahintojen vaihteluun ovat pienentyneet, mutta tilanne voi muuttua nopeasti esimerkiksi sodan laajenemisen takia.

Kuva 2. Maatalouden tuotantopanosten hinnat, indeksi, 2019=100

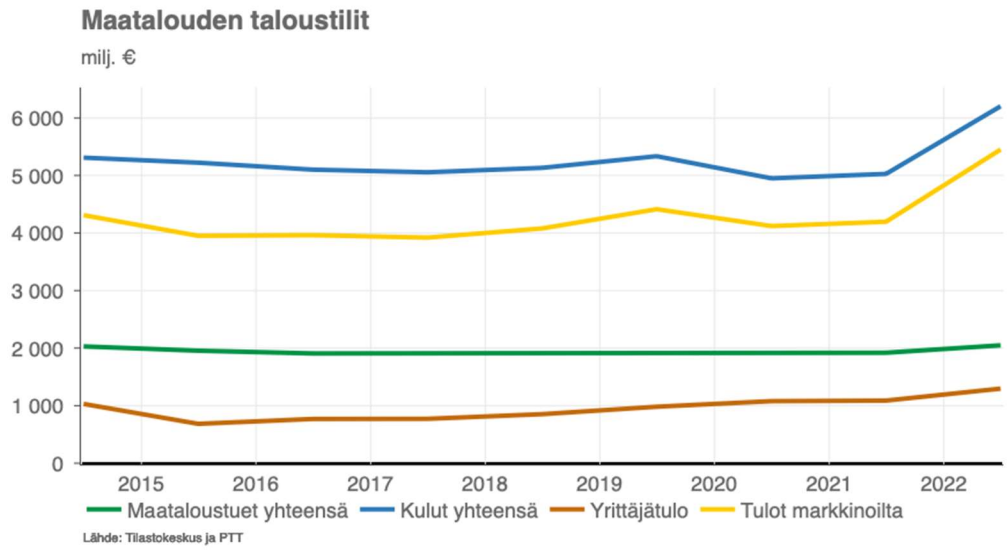
Kotimaan viljasato jäänee Luonnonvarakeskuksen arvion (22.9.2023) mukaan viidenneksen normaalisadon määrästä, noin 2,9 miljardiin kiloon. Ohran sato oli sekä määrältään että laadultaan heikko, kauran sato oli määrällisesti tavanomainen mutta laadultaan erittäin heikkoa. Rukiilla sekä satomäärä että laatu olivat hyviä. Sääolosuhteet olivat vuoden aikana viljelykasvien kannalta vaikeat. Kevään pitkä kuiva kausi vaikeutti itämistä, heinäkuun runsaat sateet jatkuivat elokuussa syyskuun alkuun saakka. Sadonkorjuu oli vaikeaa peltojen ollessa osassa Suomea märkiä, viljat lakoontuivat paikoin ja kasvustoissa oli tähkäidäntää ja homekasvustoa. Herneen ja härkäpavun sadonkorjuuta vaikeutti vahva lakoontuminen ja rikkakasvien runsas lisääntyminen kasvustoissa. Syysviljojen kylvöä hidasti puintien viivästyminen. Määrällisesti satomäärä riittää kattamaan kotimaisen käytön, joka on 2,6 miljardia kiloa. Epävarmuutena on, riittääkö viljan laatu täyttämään elintarvikekelpoisuuden. Tilannetta helpottaa kuitenkin satokauden alussa olleet suuret viljan alkuvarastot.

Maatalouden kannattavuuden ja yrittäjätulon kehitys

Maatalouden yrittäjätulo nousi tämänhetkisen tilastotiedon valossa 1,3 miljardiin euroon vuonna 2022 (Kuva 3). Viime vuoden valtion kriisitukipaketista maksettu noin 200 miljoonan euron osuus paransi yrittäjätuloa vuonna 2022. Yrittäjätulon ennakoidaan laskevan tänä vuonna erityisesti kasvintuotannosta saatavien tulojen laskun myötä. Ensi vuonna yrittäjätulo jatkaa laskua tuottajahintojen laskiessa myös maidon ja lihan

osalta samalla kun tuotantopanosten hinnat pysyvät totuttua korkeammalla tasolla. Yrittäjätulolaskenta pohjautuu Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon tietoihin. Maatalouden yrittäjätulo saadaan, kun maatalouden markkinatuloista ja tuista vähennetään maatalouden kustannukset.

Maatalousyrittäjien tulot markkinoilta kasvoivat viime vuonna merkittävästi, kun tuottajahinnat nousivat historiallisen korkeiksi. Tänä vuonna tulot markkinoilta pienenevät jonkin verran, mutta tulot jäävät silti selvästi pidemmän ajan keskiarvoa korkeammalle. Tulojen pienenemiseen vaikuttaa erityisesti viljan laskusuuntainen hintakehitys sekä viime vuosia pienempi ja heikkolaatuisempi sato. Myös maidon- ja lihojen tuottajahintakehitys on laskusuuntainen seuraten EU:n hintakehitystä. Maatalouden kulut kasvoivat viime vuonna myös ennätyskorkeiksi; tänä vuonna kulut pienenevät enemmän kuin markkinatulot. Kulujen pienenemiseen vaikuttaa keskeisesti lannoitteiden, rehujen ja energian hintojen lasku, mutta samalla lainojen korkotason nousu kasvattaa maatalouden kuluja. Samalla tilojen väliset erot kasvavat taloudellisten tulosten osalta. Osa tiloista on menestynyt muita tiloja paremmin.

Kuva 3. Maatalouden tulot, kulut ja yrittäjätulo

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan rahoituskauden (CAP2027) toimeenpano käynnistyi vuoden 2023 alussa. Kokonaisuudessaan tukimäärä laskee hieman verrattuna edelliseen rahoituskauteen. Maksamaton osuus, noin 80 miljoonaa euroa jakautuu useaan eri kohteeseen vuosille 2022–2026, joten sen vaikutus jäänee vähäiseksi yrittäjätulolaskelmassa. Keväällä 2023 hyväksytyn määräaikaisen lannoite- ja sähkötuen vaikutus jäi myös vähäiseksi määrärahan vähäisen käytön vuoksi. Uuden rahoituskauden myötä maataloustukien maksuaikataulut osittain muuttuivat, ja erityisesti luonnonhaitta- ja

ympäristökorvauksen maksut siirtyivät syyskuulta loppuvuodelle, mikä heikentää tilojen maksuvalmiutta tänä syksynä.

Maatalouden investointitahti on hiipunut, ja siihen on vaikuttaneet erityisesti EU-rahoituskauden vaihdos, inflaatio sekä metsäkatoasetukseen liittynyt epäselvyys nautakarjatilojen osalta. Maatalouden investointi- ja aloitustukien ehdot uusiutuivat CAP2027 rahoituskauden myötä. Investointihakemuksia oli tehty syyskuun alkuun mennessä viimevuotisen tason verran, noin 2100 kappaletta, mutta niistä vain vähäinen määrä kohdistuu kotieläinrakennuksiin, energiainvestointeja sen sijaan tehdään paljon. Nuoren viljelijän aloitustukia on haettu huolestuttavan vähän maatalouden jatkuvuuden näkökulmasta.

TAE:n ja kehyskauden linjausten vaikutukset kannattavuuteen

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle ehdotetaan ensi vuodeksi määrärahoja noin 2,648 miljardia euroa. Budjettiesityksessä määrärahat laskevat noin 16,2 miljoonalla eurolla (-1 %) verrattuna kuluvan vuoden varsinaiseen talousarvioon. Valtion talousarvion vaikutukset maatalouden kannattavuuteen ja yrittäjätuloon ovat merkittävät erityisesti maatalouden EU:n rahoittamien ja kansallisten tukien kautta. Tukien euromääräinen kokonaissumma pienenee hieman minkä lisäksi tukien reaalista arvoa heikentää korkealla oleva inflaatio. Merkittävimmät maatalouden kannattavuuteen ja maataloustuloon vaikuttavat tekijät tukien ohella ovat markkinoilta saatavien tuottojen sekä maatalouden tuotantopanosten kustannusten kehitys.

Talousarvioesitys maatalouden neuvontapaluihin kohdistuvista leikkauksista heikentävät neuvontatoiminnan kehittämistä vastaamaan tulevaisuuden maatalousyrittäjien tarpeita. Maaseudulla toimivien järjestöjen, kuten 4H, määrärahoihin esitetyt leikkaukset heikentävät maatalouden toimintaympäristön kehittämistä, ja uusien nuorien yrittäjien saamista maatalousalalle.

PTT nostaa esille, että talousarvioesityksen tavoitteena on maataloustuotannon arvon kasvu. Maataloussuhdanne ennusteet näyttävät päinvastaista kehityskulkua. Erityisesti luomutuotannon muuttuneet tukiehdot sekä kulutuskysynnän heikkeneminen vähentävät tuottajien kiinnostusta luomutuotantoon.

Turvepelloille kohdistuvien ilmastotoimien rahoituksen leikkaaminen kokonaisuudessaan voi heikentää ja hidastaa maankäyttösektorin ilmastotavoitteiden saavuttamista. Turvepelloilla on suuri potentiaali maankäyttösektorin päästöjen pienentämiseen.

Lopuksi

Talouden epävarmuus ja epävakaa geopoliittinen tilanne heijastuvat markkinoihin edelleen. Myös eläintautien riski on kasvanut. Lintuinfluenssan riski siipikarjatiloille on kasvanut turkistarhoilla vallitsevien lintuinfluenssatartuntojen myötä. Afrikkalaisen sikaruton riski on kasvanut sikatiloilla, kun Viron ja Venäjän lisäksi Ruotsista on löytynyt viime

kuukausien aikana AFS-tautitapauksia. Suomessa on kuitenkin tehokas seuranta ja varotoimenpiteet molempien tautien osalta, ja toistaiseksi Suomesta ei ole löytynyt tautitapauksia kotieläintiloilta. Kananmunien tuotantoa on rajoittanut tänä vuonna IB-virus, joka vähentää tuotantoa muutaman prosentin.

Tilannekuva kokonaisuudessaan voi muuttua nopeasti, mistä voi seurata markkinahäiriöitä ja äkillisiä hintamuutoksia. Viime aikojen globaalit kriisit ovat tehneet näkyväksi Suomen ruuantuotannon riippuvuuden ulkomaisista tuontipanoksista ja maailmanmarkkinoiden hintakehityksestä. Tällä hetkellä näkymä kuitenkin on, että perustuotteissa raaka-aineiden kotimaisuusaste säilyy edelleen korkeana elintarviketeollisuudessa. Tarkempaa tietoa maa- ja elintarviketalouden lähiajan näkymistä ja ennusteluvuista on saatavissa 3.10.2023 julkaistusta PTT:n maa- ja elintarviketalouden suhdanne-ennusteesta (https://www.ptt.fi/ennusteet/maa-ja-elintarviketalous-syksy-2023/).

Lisätietoja:

Pekka Kinnunen, maatalousekonomisti, puh. 040 1545 943, pekka.kinnunen(at)ptt.fi

Päivi Kujala, vanhempi maatalousekonomisti, puh. 040 194 5184, paivi.kujala(at)ptt.fi

Sari Forsman-Hugg, tutkimusjohtaja, puh. 0400 639 450, sari.forsman-hugg(at)ptt.fi